HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

בטלי כסף או בטלי זהב אמר היינו דאמר רבי אלעזר בואו ונחזיק טובה לרמאין שאלמלא הן היינו חוטאין בכל יום שנאמר [1]וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא (א)ותני רבי חייא בר רב מדיפתי רבי יהושע בן קרחה אומר [א]כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודת כוכבים כתיב הכא [1]השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו' וכתיב התם [2]יצאו אנשים בני בליעל מה להלן עבודת כוכבים אף כאן עבודת כוכבים ת"ר (ב)המסמא את עינו והמצבה את בטנו (ג)והמקפח את שוקו אינו נפטר מן העולם עד שיבא לידי כך [ב]המקבל צדקה ואין צריך לכך סופו אינו נפטר מן העולם עד שיבא לידי כך (ד)תנן התם [ג]אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו ולא והתניא [ד]היה משתמש בכלי זהב ישתמש בכלי כסף בכלי כסף ישתמש בכלי נחושת אמר רב זביד לא קשיא הא במטה ושולחן הא בכוסות וקערות מאי שנא כוסות וקערות דלא דאמר מאיסי לי מטה ושולחן נמי אמר לא מקבל עילואי [ה]אמר רבא בריה דרבה (ה)במחרישה דכספא רב פפא אמר לא קשיא [ו]כאן קודם שיבא לידי גיבוי כאן לאחר שיבא לידי גיבוי:

מתני' [ז]יתומה שהשיאתה אמה או אחיה מדעתה וכתבו לה במאה או בחמשים זוז יכולה היא משתגדיל להוציא מידן מה שראוי להנתן לה רבי יהודה אומר אם השיא את הבת הראשונה ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה וחכ"א פעמים שאדם עני והעשיר או עשיר והעני אלא [ח]שמין את הנכסים ונותנין לה:

גמ' אמר שמואל (ו)[ט]לפרנסה שמין באב מתיבי הבנות ניזונות ומתפרנסות מנכסי אביהן כיצד אין אומרים אילו אביה קיים כך וכך היה נותן לה אלא שמין את הנכסים ונותנין לה מאי לאו פרנסת הבעל אמר רב נחמן בר יצחק לא [י]בפרנסת עצמה הא ניזונות ומתפרנסות קתני מאי לאו אחת פרנסת הבעל ואחת פרנסת עצמה לא אידי ואידי בפרנסת עצמה ולא קשיא הא באכילה ובשתיה והא בלבושא וכיסויא תנן וחכ"א פעמים שאדם עני והעשיר או עשיר והעני אלא שמין הנכסים ונותנין לה מאי עני ומאי עשיר אי נימא עני בנכסים עשיר בנכסים מכלל דתנא קמא סבר אפילו עשיר והעני כדמעיקרא יהבינן לה הא לית ליה אלא לאו עני בדעת עשיר בדעת וקתני שמין את הנכסים ונותנין לה אלמא לא אזלינן בתר אומדנא ותיובתא דשמואל הוא דאמר כרבי יהודה דתנן רבי יהודה אומר אם השיא בת הראשונה ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה ונימא הלכה כרבי יהודה אי אמר הלכה כרבי יהודה הוה אמינא דוקא השיאה דגלי דעתיה אבל לא השיאה לא קמ"ל טעמא דר' יהודה דאזלינן בתר אומדנא לא שנא השיאה ולא שנא לא השיאה והאי דקתני השיאה להודיעך כחן דרבנן דאע"ג דהשיאה וגלי דעתיה לא אזלינן בתר אומדנא א"ל רבא לרב חסדא (ז)דרשינן משמך [כ]הלכה כר' יהודה א"ל (ח)יהא רעוא כל כי הני מילי מעלייתא תדרשו משמאי ומי אמר רבא הכי (ט)והתניא רבי אומר בת הניזונת מן האחין נוטלת עישור נכסים ואמר רבא הלכתא כרבי לא קשיא הא דאמידניה הא דלא אמידניה הכי נמי מסתברא דאמר רב אדא בר אהבה מעשה ונתן לה רבי אחד משנים עשר בנכסים קשיין אהדדי אלא לאו ש"מ הא דאמידניה הא דלא אמידניה ש"מ גופא אמר רבי בת הניזונת מן האחין נוטלת עישור נכסים אמרו לו לרבי לדבריך מי שיש לו עשר בנות ובן אין לו לבן במקום בנות כלום אמר להן כך אני אומר [ל]ראשונה נוטלת עישור נכסים שניה במה ששיירה ושלישית במה ששיירה וחוזרות וחולקות בשוה

כל

בטלי כסף או בטלי זהב. (א) במפות של פשתן לבנות או בשל משי צבועות: **היינו חוטאים.** שאנו מעלימין עין מן העניים אבל עכשיו הרמאים גורמים לנו: **המסמא את עינו.** מראה את עצמו כאילו עינו סמויה: **מקפח שוקו.** כאילו שוקו נכוולת: **אין מחייבין אותו למכור כו'.** רישא דמתניתין מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה: **אין מחייבין אותו למכור כו'.** להשלים מאתים זוז כדי שלא יטול: **כאן קודם שיבוא לידי גיבוי.** הא דתנן אין מחייבין מעיקרא קאי כשבא ליטול לקט ולא היו לו מאתים זוז ואם היה מוכר כלי תשמישו היה משיג למאתים זוז אין מחייבין אותו למכור. והא דתנן מחייבין לאחר שבא לידי גיבוי לאחר שהביא עצמו לידי כך שבית דין גובין הימנו כגון שהיה לו מאתים זוז ונטל לקט שכחה ופאה ונודע שעשיר היה ב"ד באין וגובין הימנו מה שנטל ואם אין לו כדי לשלם מוכר כלי תשמישו היקרים ומשתמש בפחותים: **לידי גיבוי.** שבית דין גובין הימנו: **מתני' מדעתה.** רצותא קמ"ל דאע"פ שנתרצית אין מחילתה מחילה: **מה שראוי ליתן לה.** עישור נכסים: **אם השיא.** האב בחייו את הבת הראשונה: **ינתן כו'.** בין שהוא עישור בין שהוא פחות בין שהוא יותר: **גמ' לפרנסה שמין באב.** הבת יתומה שבאת לינשא נותנים לה נדוניא כפי אומד שאנו בקיאין באביה וותרן או קמצן: **פרנסת הבעל.** נדוניא של נשואין: **פרנסת עצמה.** מזונות בעודה אצל אחין: **הא באכילה ושתיה כו'.** שמין הנכסים אם עני הוא נותנין לה כפי מה ששנינו באע"פ (לעיל דף סד:) במשרה את אשתו על ידי שליש ואם הנכסים מרובים הכל לפי הכבוד: **עני בדעת.** אין בדעתו ליתן לה נדוניית עשיר אלא נדוניית עני: **נוטלת עישור נכסים.** ולא שמין באב: **הכי גרסינן לא קשיא הא דאמידניה הא דלא אמידניה.** הא דאמר רבי עישור נכסים בדלא אמידניה לאב שלא גר בינינו ולא עמדנו על סוף דעתו אם וותרן אם קמצן: **הכי נמי מסתברא.** דהיכא דאמידניה מודה רבי דשמין באב: **ראשונה.** קא סלקא דעתין הבאה ראשונה לינשא:

כל

בטלי כסף או בטלי זהב. והא דלא עייפינהו ושדרינהו כמו מר עוקבא לעיל משום דבהנך דברים לא שייך פינוק אלא ודאי עשיר היה: **טלי זהב.** מפה צבועה בתולעת שני אדומה כזהב דומיא דהשיא דהשוכר את האומנין (ב"מ עח:): **כאן לאחר שבא לידי גיבוי.** פי' בקונט' שנטל לקט שכחה ופאה ונודע שהיה עשיר ובאין בית דין לגבות מה שנטל אף על גב דהוי ממון שאין לו תובעין איכא למימר דמשום קנסא גובין ממנו ואפילו את"ל בעלמא כהאי גוונא דבעל חוב מסדרין ואין מחייבין אותו למכור הכא משום קנסא מחייבין אותו למכור (ב) ור"ת פי' קודם שיבא לידי גיבוי שאינו נוטל מקופה של צדקה אלא מדברים שהם של הפקר כגון לקט שכחה ופאה וכאן לאחר שבא לידי גיבוי שנוטל מקופה של צדקה מחייבין אותו למכור וקשה קצת דמשנה דאין מחייבין אותו למכור גבי לקט שכחה ופאה ומשמע דברייתא נמי דמחייבת אותו למכור גבי לקט שכחה ופאה מתניא: **מאי לאו בפרנסת הבעל.** קצת קשה לרשב"א דהשתא לא הוי שמין את הנכסים דניזונת ומתפרנסת שוה דלענין פרנסה הוי שמין את הנכסים לתת לה עישור נכסים ולענין ניזונת שמין את הנכסים אם עני הוא ונותנים כמו שמפורש באע"פ (לעיל דף סד:) במשרה אשתו על ידי שליש ואם הנכסים מרובים הכל לפי הכבוד: **לא בפרנסת עצמה.** שאין שמין אותו באב הואיל ועל כרחו מתחייב בתנאי בית דין אבל פרנסת הבעל אין תלוי אלא בדעתו כדאמרינן לקמן האומר אל יתפרנסו בנותיו מנכסיו שומעין לו ולכך שמין אותה באב: **אי נימא עני בנכסים כו'.** והשתא אתי שמואל שפיר כרבנן דרבנן נמי סברי דשמין באב והכי קאמר פעמים שאדם עשיר בשעה שנתן לראשונה ועכשיו העני בנכסים ולא היה נותן לזאת כמו שנתן לראשונה ולית לן למימר ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה אלא שמין את הנכסים כלומר ונותנין לפי מה שהיה נותן האב עכשיו מנכסים מועטים הללו והיינו שמין באב ופריך מכלל דת"ק סבר כו' הא לית ליה כלומר לית ליה כמו שהיה לו מתחלה ודאי הוא שלא נותן עכשיו כמו שנתן מתחלה ובהא ודאי לא א"ר יהודה ינתן לשניה כו' אלא לאו עני עני בדעת והשתא אין לפרש שמין את הנכסים שישומו באב:

כל

מסורת הש"ס

(א) ב"ב י. [תוספתא פאה פ"ד], (ב) [תוספתא שם], (ג) [בתוספ' אית' והמעבה], (ד) [פאה פ"ח מ"ח], (ה) ב"מ קיג: [פי' מהרש"א שמגרדין בו בבית המרחץ עי' תוס' ב"מ קיג. סוף ד"ה ואת המהרש"א], (ו) לעיל נ: [ועי' מ"ש תוס' שם ד"ה ומאי], (ז) [מגילה כח. פירש"י נדרוש משמך], (ח) [מגילה כח. יבמות פ.], (ט) נדרים לט:,

◆

תורה אור השלם

1. הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְלִיַּעַל לֵאמֹר קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל יְיָ וְהָיָה בְךָ חֵטְא: דברים טו ט

2. יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל מִקִּרְבֶּךָ וַיַּדִּיחוּ אֶת יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יְדַעְתֶּם: דברים יג יד

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בטלי וכו' במפות. נ"ב וכן פרש"י על פסוק במות טלאות ביחזקאל סימן טז: (ב) תום' ד"ה כאן וכו' ור"ת נ"ב ס"א ור"ח:

◆

מוסף רש"י

לפרנסה שמין באב. אומדין לפי וותרנותו של אב או לפי קמצנותו, אם היה קיים כך וכך היה נותן להם מנכסים הללו (לעיל נ:) כל לשון פרנסה לשון עשיית צרכיה הוא, קונדיי"ר בלע"ז (גיטין סה:).

◆

תוספות רי"ד

תני ר' חייא בר רב מדיפתא כל המעלים עינו מן הצדקה כאילו עובד עבודת כוכבים כתיב הכא עם לבבך בליעל וכתיב התם יצאו אנשים בני בליעל מה להלן עבודת כוכבים אף כאן עבודת כוכבים: ת"ר המסמא את עינו המצבה כריסו והמקפח את שוקו כדי לקבל צדקה (עד) אינו נפטר מן העולם עד שיבוא לידי כך: תנן התם אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו ולא והתניא היה משתמש בכלי זהב ישתמש בכלי כסף בכלי כסף ישתמש בכלי נחושת אמר רב פפא לא קשיא כאן קודם שיבוא לידי גיבוי כאן לאחר שיבוא לידי גבוי פי' הא דתנן אין מחייבין אותו למכור כ"ז שמפרנסין אותו בצנעא שלא (א) הגיע להתפרנס ממה שגובים הפרנסים לקופה של צדקה אבל אם הגיע למדה זו אין נותנים לו אלא אחר שימכור: **מתני'** יתומה שהשיאוה אמה או אחיה לדעתה וכתבו לה במאה או בחמשים זוז יכולה היא משתגדיל להוציא מידן מה שראוי ליתן לה רי"א אם השיא הבת ראשונה ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה וחכ"א פעמים שאדם עני והעשיר או עשיר והעני אלא שמין את הנכסים ונותנים לה. פי' האי דתני לדעתה משום דשלא לדעתה אין נשואיה נשואין כדתנן ביבמות בפרק ב"ש השיאוה שלא לדעתה א"צ למאן. מה שראוי ליתן לה פי' עישור נכסים כדמפרש בברייי'. רי"א אם השיא האב את הראשונה ומת ינתן לב' כדרך שנתן לא' בין יותר מע"נ בין אם הוא פחות כדעת האב אנו נותנים. וחכ"א פעמים שאדם עני והעשיר שיביא האומד פחות מע"נ או עשיר והעני שיבוא האומד יותר מע"נ והלכך אין הולכים אחר האימוד אלא שמין הנכסים כמה הן ונותנים לה מהן העישור: א"ש לפרנסה שמין באב פי' לפרנסת נדוניא הבת הבאה לינשא מנכסי אביה לאחר מותו שמין ואומדים דעתו אם היה קיים כמה היה נותן לה וכפי אותו האימוד נותנין לה היורשים תנן וחכ"א פעמים וכו' מאי עני ומה עשיר אילימא עשיר עשיר בנכסים עני עני בנכסים מכלל דת"ק סבר אפי' עשיר והעני כדמעיקרא יהבינן ליה והא לית ליה אלא לאו עשיר עשיר בדעת עני

תוספות רי"ד (המשך)

בדעת וקתני שמין את הנכסים ונותנים לה אלמא לא אזלינן בתר אומדנא ותיובתא דשמואל. הוא דאמר כר"י דתנן רי"א אם השיא וכו' ולימא הלכה כר"י אי אמר הל' כר"י הו"א דוקא השיא דגליא דעתי' אבל לא השיא לא קמ"ל טעמי' דר"י דאזלינן בתר אומדנא ל"ש השיא ול"ש לא השיא והאי דקתני השיא להודיעך כחן דרבנן דאע"ג דהשיא וגליא דעתי' ל"א בתר אומדנא א"ל רבא לר"ח דרשי' משמך הלכה כר"י א"ל יהא רעווא דכל הני מילי מעלייתא תדרשום משמי ומי אמר רבא הכי והתניא רבי אומר בת הניזונית מן האחין נוטלת ע"נ ואמר רבא הלכה כרבי ל"ק הא דאמדינן הא דלא אמדינן פי' שלא נוכל לאמוד את דעתו הנ"מ דאמר ראב"א מעשה היה ונתן לה רבי אחד מי"ב בנכסים והא ר' ע"נ קאמר אלא לאו ש"מ הא דאמדינן והא דלא אמדינן וכך הל' דאזלינן בתר אומדן דעתו דאב בין להוסיף על ע"נ בין לגרוע ויש גאונים שאומרים דכי אזלינן בתר אומדן דעתא ה"מ לפחות מע"נ כמעשה דר' שנתן לה אחת מי"ב אבל להוסיף לא מצינו בפי' שמוסיפין על ע"נ וי"א דאזלינן בתר אומדנא בין להוסיף בין לגרוע וכך נ"ל דאי ר"י לא אמר שמוסיפים האיך השיבוהו חכמים פעמים שאדם עשיר והעני אלא לאו ש"מ שמעי' לר"י דאמר דיהבינן לה כ"כ באומדן דעתא דאב ואפילו טפי מע"נ וא"ל חכמים אפילו השיא הבת ראשונה וגילה דעתו לא אזלינן בתר אומדנא אלא יהבינן לה ע"נ ותו לא ור"י אפילו להוסיף קאמר וכיון דאיפסקה הלכה כוותיה אם מגיע האומד להוסיף מוסיפים ור"ח ז"ל אמר [הלכתא] כשמואל דקאי כר"י דהלכה כוותיה ואסיקנא דנותנים כפי מה שאומדים דעת האב ולא סמכינן כמה שנתן לבתו ראשונה שהשיא אלא אומדין דעתו ואינו נ"ל דהיכא אמדינן דעתיה היכא דלא השיא אבל אי השיא אמוד ועומד הוא וא"צ אומד אחר דהכי אמרינן אי אמר הלכה כר"י ה"א דוקא השיא דגליא דעתא אבל לא השיא לא קמ"ל אלמא טפי עדיף למיקם אדעתי' אם השיא ממה שלא השיא ותו דרבנן פליגי עלי' דר"י היכא דהשיא דלא אזלי' בתר אומדנא דידה ואמרינן פעמים שאדם עשיר בדעת וכיון דפסקי' הלכה כר"י ליתא לדרבנן אלא ודאי היכא דהשיא א"צ אמוד אחר אלא ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה: מיהו הא מיבעי לי אם מת והניח בן ובת ואם יתרצה ליתן לזו הבת כדרך שנתן לראשונה או כפי אומדן דעתו נוטלת כל הנכסים ואין לבן כלום עקרי' ירושת הבן מפני הבת אי לא והנכון בעיני דעד כאן לא אמר אלא כשהנכסים מרובים דלא שקילי בת כבן אבל לאלומה לבת למישקל טפי מבן ל"א רבנן ודי לה שתטול כאחד הבנים (והרב אומר שגם בזה אזלינן לפי אומד האב אפילו שלא ישאר לבן כלום). גופא בת הניזונית מאחין ר"א נוטלת ע"נ א"ל לדבריך מי שיש לו עשר בנות ובן אין לו לבן במקום הבנות כלום א"ל כך

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"י מהלכות מתנות עניים הלכה ג סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סימן רמז סעיף א:

כה ב מיי' שם הל' יט סמג שם טוש"ע י"ד סימן רנה סעיף ב:

כו ג ד ה ו מיי' פ"ט שם הלכה יד סמג שם טוש"ע י"ד סימן רנג סעיף א:

כז ז ח מיי' פ"כ מהל' אישות הלכה יב סמג לאוין פא טוש"ע אה"ע סי' קיג סעיף ז:

כח ט מיי' שם הלכה ג סמג שם טוש"ע אה"ע סימן קיג סעיף א:

כט י מיי' פ"ט שם הלכה יא טוש"ע אה"ע סימן קיב סעיף ו:

ל כ מיי' פ"כ שם הלכה ג טוש"ע אה"ע סימן קיג סעי' א:

לא ל מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ד:

(א) וכן פירש הרי"ף כאן והר"ש בפ"ח דפיאה וקרוב לזה פירש הרמב"ם ז"ל.